

ქეთევან ჭკუასელი - პედაგოგიკის ზოგადი საფუძვლები

თავი II აღზრდის მიზანი და ამოცანები

„... აღზრდას დიდი მნიშვნელობა აქვს. ბავშვი უნდა აღზარდოს მორწმუნე, მოსიყვარულე, მშვიდობის მოყვარული, სიმართლის მოყვარული, სათნო, თავმდაბალი, გაჭირვებულთა დამხმარე, სამშობლოსათვის თავდადებული. ბავშვი არ უნდა მოვწყვიტოს ბუნებას; ბუნება ხომ დიდი წიგნია, რომლის კითხვა და გაგება უნდა ისწავლოს ბავშვმა. ერთ-ერთი დიდი საკითხი, რომელსაც არანაკლებ ყურადღებას აქცევენ, ესაა აღსაზრდელის შრომისადმი დამოკიდებულება.“ / საქართველოს კათოლიკოს –პატრიარქი ილია II/

ამ თავში თქვენ გაეცნობით:

როდის აღმოცენდა ისტორიულად აღზრდის მიზნის პრობლემა პედაგოგიურ აზროვნებაში;

რა არის აღზრდის მიზანი;

რას ნიშნავს ჰარმონიული აღზრდა;

რა არის სულიერი აღზრდა;

რა არის გონებრივი აღზრდა;

რა არის ზნეობრივი აღზრდა;

რა არის ესთეტიკური აღზრდა;

რა არის ფიზიკური აღზრდა;

როგორია მიმართება ჰარმონიული აღზრდის შემადგენელ ნაწილებს შორის.~

როცა საკითხი დგება ამა თუ იმ საზოგადოებრივი ფორმაციის აღზრდის მიზნისა და ამოცანების გარკვევის შესახებ, პირველ ყოვლისა უნდა განისაზღვროს, ზოგადად, აღზრდის მიზანი და ამოცანები, მისი შინაარსი და მიმართულება.

აღზრდა, როგორც სოციალური ინსტიტუტი, კაცობრიობის განვითარების ადრეულ ეტაპზე არ შეინიშნება. ამ პერიოდში იგი შემოიფარგლებოდა მხოლოდ სოციალური გამოცდილების გადაცემით მომავალი თაობისადმი პრაქტიკული საქმიანობის პროცესში.

საზოგადოების განვითარების გარკვეულ ეტაპზე, კერძოდ მონათმფლობელური პერიოდის დასაწყისში, აღზრდა გამოეყო აღსაზრდელის ბუნებრივად მიმდინარე სოციალიზაციის პროცესებს და ჩამოყალიბდა, როგორც საზოგადოებისა და სახელმწიფოს განსაკუთრებული ფუნქცია, სოციალური ინსტიტუტი.

აღზრდას, როგორც სოციალურ ინსტიტუტს, საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ენიჭება განსაზღვრული ფუნქციები, ერთი მხრივ, გაცნობიერებული და ფორმულირებული, მეორე მხრივ, ლატენტური, გაუცნობიერებელი, არაფორმულირებული.

საუბარი აღზრდის ფუნქციებზე, გაცნობიერებულ აღზრდაზე, ბუნებრივია, ნიშნავს საზოგადოების მიერ აღზრდის მიზნის საკითხის დასმას, როცა საზოგადოება აცნობიერებს, რომ მისივე განვითარებისათვის აუცილებელია გაიაზროს, თუ როგორი ადამიანის ფორმირება სურს მას. ყოველი საზოგადოება აღზრდის წინაშე განსაკუთრებულ მიზანს აყენებს, იმ მიზანს, რომელიც პასუხობს მის კულტურულ, ეკონომიკურ და პოლიტიკურ განვითარების დონეს.

„აღზრდის ერთიანი მიზანი სრულად შეიძლება გამოიხატოს მხოლოდ ერთი სიტყვით - ზნეობრიობა „/ ჰერბარტი/

აღზრდის მიზნის იდეა ანტიკურ ბერძნულ აზროვნებაში იღებს სათავეს. უფრო მეტიც, ამ იდეის გაცნობიერებულ, სისტემური სახით გაწერილ ფორმას, პირველად ანტიკურ საბერძნეთში ვხვდებით. ეს იყო ბერძნების ერთ-ერთი უდიდესი დამსახურებათაგანი სხვა დამსახურებათა შორის, რაც მათ მიუძღვით კაცობრიული აზრის წინაშე. ათენისა და სპარტის აღზრდის სისტემების საფუძველზე, იმ დროის უდიდესმა ფოლოსოფოსებმა და პედაგოგებმა, პლატონმა და არისტოტელემ, ჩამოაყალიბეს ჰარმონიული აღზრდის იდეა, რომელიც ადამიანის სულისა და სხეულის თანაბარწონად განვითარებას გულისხმობდა. პლატონმა და არისტოტელემ, ადამიანური სულის სამგვარი სახის (გრძნობითი, ნებითი, გონივრული - პლატონი; მცენარეული, ცხოველური, გონივრული - არისტოტელე) აღიარებიდან უშუალოდ გამოიყვანეს აღზრდის სამი შემადგენელი ნაწილი - ფიზიკური, გონებრივი, ზნეობრივი და მათი შეხამება ჰარმონიულად ჩამოყალიბებული პიროვნების მომზადების აუცილებელ პირობად ცნეს. მათ მოძღვრებაში ვრცლადაა აგრეთვე მსჯელობა ესთეტიკური აღზრდის შესახებაც. ასე რომ, პლატონი და არისტოტელე ჰარმონიულ აღზრდაში მის ოთხ შემადგენელ ნაწილს - ფიზიკური, გონებრივი, ზნეობრივი, ესთეტიკური - გულისხმობენ.

რევოლუციური მნიშვნელობის მქონე ამ დასკვნამდე ისინი, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ერთი მხრივ, ათინური და სპარტანული სახელმწიფოებრივი სასკოლო პრაქტიკის, ხოლო მეორე მხრივ, საკუთარი ფილოსოფიური ხედვისა და საადმზრდელო პრაქტიკის განზოგადებით მივიდნენ. თუ მათი მოძღვრების მიხედვით აღზრდის ოთხ შემადგენელ ნაწილს სულიერი და ფიზიკური აღზრდის შინაარსის მიხედვით შესაბამის ადგილს მივაკუთვნებთ, ნათელი გახდება, რომ სულიერი აღზრდის ქვეშ მათ მიერ მოიაზრებოდა (და დღემდე ასე მოიაზრება) გონებრივი, ზნეობრივი და ესთეტიკური აღზრდა, ხოლო სხეულის აღზრდის ქვეშ - ფიზიკური აღზრდა. ამრიგად, აღზრდის, როგორც სოციალური ინსტიტუტის მიზანს, ანტიკურ ეპოქაში წარმოადგენდა მოზარდის ფიზიკური, ზნეობრივი, გონებრივი და ესთეტიკური აღზრდა, რასაც, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ჰარმონიული აღზრდა ეწოდებოდა.

ამ პერიოდიდან მოყოლებული დღემდე (და ალბათ მომავალშიც ავტ.), აღზრდის მიზანს ჰარმონიული პიროვნების აღზრდა წარმოადგენს. ეს არის აღზრდის ზოგადი მიზანი, რომლის ამ ფორმით განსაზღვრა საზოგადოების განვითარების კანონზომიერებიდანაა ამოზრდილი და მისი არსებობის ლოგიკური შედეგია, რასაც ადასტურებს ის გარემოება, რომ დღემდე, საზოგადოებაში თანაცხოვრებისა და არსებობისათვის აუცილებელი კომპეტენციებისა და მოთხოვნების მიხედვით, ამ მიზანს ცვლილება არ განუცდია.

მართალია, აღზრდის ზოგადი მიზანი - ჰარმონიული პიროვნების აღზრდა, თავისი ფორმით ყველა დროსა და ეპოქაში უცვლელია, მაგრამ ცხადია, რომ მისი შინაარსი, ანუ ცოდნათა ის ჯამი, რომელიც მოიაზრება ამ მიზნის თითოეული შემადგენელი ნაწილის მიმართ, აუცილებლად იცვლება და განისაზღვრება ამა თუ იმ საზოგადოების განვითარების კულტურული, მისი ცივილიზაციის დონის შესაბამისად. ამასთან, განსაკუთრებით უნდა აღვნიშნოთ, რომ ჯერ კიდევ ანტიკური საბერძნეთიდან, სპარტასა და ათინადან მოყოლებული, აღზრდის მიზნის შინაარსი განისაზღვრებოდა იმ პოლიტიკური მიზანდასახულობითა და მიმართულებით, როგორც იყო ქვეყნის პოლიტიკურ - ეკონომიკური წყობა. ამის საილუსტრაციოდ საკმარისია გავიხსენოთ არისტოტელეს აზრი, რომ ყველაზე მთავარი იმ ღონისძიებათა შორის, რომლებიც ხელს უწყობენ სახელმწიფოებრივი წყობილების დაცვასა და შენარჩუნებას „ეს არის მოზარდი თაობის აღზრდა სათანადო სახელმწიფოებრივი წყობილების სულისკვეთებით.“

მაშასადამე, აღზრდის მიზანი და ამოცანები, საზოგადოების განვითარების ყველა ეტაპზე, განისაზღვრებოდა და განისაზღვრება ამ საზოგადოების ეკონომიკურ - პოლიტიკური წყობით. აღზრდის მიზნისა და ამოცანების სწორად გაგება, ყოველ კონკრეტულ შემთხვევასა და მიმართებაში, ამ მეცნიერული დებულებიდანაა შესაძლებელი.

აღზრდის მიზნისა და ამოცანების საზოგადოების ეკონომიკურ-პოლიტიკური წყობით განპირობებულობა ლოგიკური დასკვნაა აღზრდის, როგორც საზოგადოების მიერ გაცნობიერებული მოვლენის გაგებიდან გამომდინარე. აღზრდა, როგორც ობიექტური საზოგადოებრივი კატეგორია, ისეთივეა, როგორიცაა საზოგადოება. იგი ყოველთვის განპირობებულია საზოგადოების ეკონომიკური წყობის შინაარსით, განვითარების დონითა და მისი პოლიტიკური მრწამსით და, რაღა თქმა უნდა, ამ ჩარჩოებშია მოთავსებული აღზრდის მიზანი და ამოცანებიც.

ყოველივე ზემოთქმულიდან აშკარაა, თუკი აღზრდის მიზანსა და ამოცანებს განსაზღვრავს საზოგადოებრივი წყობა, ხოლო საზოგადოების განვითარება, ისევე როგორც მატერიალური სამყაროსი, ობიექტურ კანონზომიერებას ემორჩილება, მაშინ აღზრდის მიზანი და მისი ამოცანებიც ობიექტური ხასიათისაა. ამიტომ აღზრდის მიზნის მეცნიერულად განსაზღვრისათვის აუცილებელია საზოგადოების განვითარების ობიექტური კანონზომიერებების სწორად შეცნობა.

ამასთვანავე, კიდევ ერთხელ უნდა აღვნიშნოთ, რომ ერთი საზოგადოებრივი წყობის მეორეთი შეცვლა, რაც რევოლუციის შედეგია, იწვევს აღზრდის მიზნის პრინციპულ, რევოლუციური ხასიათის შეცვლას. სხვადასხვაგვარად შეუძლებელიც არის, რადგან ახალი საზოგადოებრივი წყობა, რომელსაც შეესაბამება აღზრდის ახალი, ძველისაგან სრულიად განსხვავებული მიზანი, პრინციპულად განსხვავებულია ძველი საზოგადოებრივი წყობისაგან და რევოლუციური გადატრიალების შედეგია.

აქედანვე აშკარაა, რომ ამა თუ იმ საზოგადოებისათვის აღზრდის მხოლოდ ერთი, მისთვის შესაბამისი გარკვეული აღზრდის მიზანია დამახასიათებელი და ამ საზოგადოებისათვის იგი უცვლელია. ამიტომ უკიდურესი ხასიათის შეცდომაა, როცა ზოგჯერ მსჯელობენ საზოგადოებრივ წყობაში აღზრდის მიზნების შესახებ. საზოგადოებრივ წყობაში აღზრდის მხოლოდ და მხოლოდ ერთი მიზანი დგას და იგი შეიცვლება მხოლოდ და მხოლოდ ამ საზოგადოებრივი წყობის შეცვლასთან ერთად. ამიტომ კაცობრიობის ისტორია საზოგადოების განვითარების შესაბამისი წყობის აღზრდის ისტორიულ მიზნებს იცნობს.

სხვაგვარად დგას საკითხი აღზრდის შინაარსისა და ამოცანების გაგებისას. მართალია, როგორც აღზრდის მიზანი, ისევე მისი შინაარსი და ამოცანებიც საზოგადოების ეკონომიკურ-პოლიტიკური წყობითაა განპირობებული და ყოველთვის მას შეესაბამება, მაგრამ იგი ცვლილებას მხოლოდ საზოგადოებრივი წყობის შეცვლის გამო როდი განიცდის. აღზრდის შინაარსისა და ამოცანების საზოგადოების შეცვლასთან ერთად ცვალებადობა აშკარაა და ჩვენ ამის შესახებ ხაზგასმით აღვნიშნავთ. მაგრამ საქმე იმაშია, რომ აღზრდის შინაარსი და ამოცანები ცვალებადობას განიცდიან არა მხოლოდ საზოგადოებრივი წყობის შეცვლის გამო, არამედ თვით ამ საზოგადოებრივი წყობის შიგნითაც, თუმცა ეს ცვალებადობა პრინციპულ ხასიათს არ ატარებს.

აღზრდის მიზნითაა, თავის მხრივ, განპირობებული შინაარსი და ამოცანები. ისინი უშუალოდ მოზარდი თაობის აღზრდის მიზნის განხორციელებას ემსახურებიან და ბუნებრივია, აღზრდის მიზნის გადაწყვეტა მით უფრო წარმატებული იქნება, რამდენადაც ღრმა და მოქნილი, ცხოვრებისეული ყოველდღიური ძვრები იქნება აღზრდის შინაარსი და ამოცანები, მისი მეთოდები და ხერხები, სწორედ ყოველდღიური ცხოვრებისეული ძვრები, იქნება ეკონომიკურ-პოლიტიკური თუ კულტურული და მეცნიერულ-ტექნიკური ხასიათისა, იწვევენ აღზრდის შინაარსისა და ამოცანების ცვალებადობას, იმ დროს, როცა თვითონ აღზრდის მიზანი უცვლელი რჩება. ამის ნათელი მაგალითია მთელი მსოფლიოსა, და მათ შორის, საქართველოსთვის აღზრდის შინაარსისა და ამოცანების ცვლილება უკანასკნელი სამი ათეული წლის მანძილზე, სულ უფრო და უფრო მოზარდი გლობალიზაციის პროცესი და, შესაბამისად, სწრაფად ცვლადი საბაზრო ეკონომიკა, სრულიად განსხვავებულ მოთხოვნებს უყენებს განათლების პროცესს და აუცილებლობით მოითხოვს აღზრდის თუ სწავლების შინაარსის, მეთოდებისა და ხერხებს ცვლილების საკითხს.

ზემოთ ნათქვამიდან ბუნებრივია დასკვნა, რომ აღზრდის მიზანი და ამოცანები განიცდის ცვალებადობასა და განვითარებას საზოგადოების განვითარების შესაბამისად. ყოველ საზოგადოებრივ წყობაში ამ საზოგადოების შესაბამისი აღზრდის მიზანი იყო წამოყენებული, მაგრამ საზოგადოებრივი წყობის შეცვლასთან ერთად, ეს მიზანიც იცვლება. ერთმანეთისაგან სრულიად განსხვავებული აღზრდის მიზანი იყო წამოყენებული პირველყოფილ, მონათმფლობელურ, ფეოდალურ, კაპიტალისტურ, სოციალისტურ ცივილიზაციებში და განსხვავებულია თანამედროვე საზოგადოებაში.

პირველყოფილ საზოგადოებაში, მართალია გაუცნობიერებლად, მაგრამ მაინც წარმოებდა აღზრდა, რომლის საშუალებითაც მომავალი თაობისათვის უნდა ესწავლებინათ საკვების მოპოვება და ნადირისაგან თავდაცვა. აღზრდას არ ჰქონდა სპეციალიზირებული ფუნქცია. ამ საზოგადოების განვითარების გვიან ეტაპზე, თემური წყობილების პერიოდში, შრომის საზოგადოებრივი დანაწილების პირობებში, აღზრდის ამოცანას შეადგენდა თემის საქმიანობის შესწავლა, თემის საკუთრებისა და ღირსების დაცვა(საბრძოლო ხელოვნება, ანუ სამხედრო აღზრდა), თემის წესების შესრულება და დოვლათის დაგროვებაზე ზრუნვა. შემდგომში, დიდი რაოდენობით დოვლათის დაგროვებამ გვარების ხელში გამოიწვია გვარის ინტერესების გამოკვეთა კერძო ინტერესებში, და აღზრდამ, როგორც საზოგადოების კულტურით განპირობებულმა მოვლენამ, მიიღო კერძო ხასიათი.

მონათმფლობელობის პერიოდში, განსხვავებით პირველყოფილურისაგან, აღზრდა იღებს სპეციალიზებულ ფუნქციას, იგი გაცნობიერებულ ხასიათს ატარებს და მისი მიზანია საზოგადოების პრივილეგირებული ფენის, კერძოდ, მონათმფლობელის აღზრდა(მონებისათვის სახელმწიფოებრივი აღზრდა არ არსებობს ავტ.), ოღონდ სახელმწიფოს პოლიტიკური საჭიროების ნიშნით. ამ თვალსაზრისით, სრულიად განსხვავებული აღზრდის სისტემის მაგალითები მოგვცეს ძველი ეგვიპტის, ინდოეთის, ჩინეთის, ისრაელის, შუამდინარეთის, სპარტისა და ათინას სახელმწიფოებმა.

აღზრდის მიზნის განსხვავებული მოდელები გაიარა ძველმა რომმა მიწათმოქმედი მეომრის აღზრდიდან, რომელიც იცავდა თავის შრომით ნაკვეთს საგვაროვნო რომში, ორატორ-პატრიცის აღზრდამდე რესპუბლიკურ რომში, და ბოლოს, მართლქვეშევრდომი მასის და იმპერიის ერთგულ მოხელეთა მომზადების სახით, საიმპერიო რომში, რასაც აღზრდის შემდეგ ინსტიტუციურ ერთეულებამდე მივყავართ - ოჯახური აღზრდიდან კერძო სკოლისაკენ და ამ უკანასკნელიდან მთავრობის ბიუროკრატიული სკოლისაკენ.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ აღზრდის კერძო ხასიათმა მონათმფლობელურ საზოგადოებაში, მისმა პრივილეგირებულობამ გამოიწვია თავად აღზრდის სისტემების განვითარება. აღზრდამ მიიღო სახელმწიფოებრივი ხასიათი, რაც იმას ნიშნავს, რომ სახელმწიფო პასუხისმგებლობას იღებს საკუთარი მოსახლეობის(მონათმფლობელთა შვილების) აღზრდაზე, გაჩნდა სკოლა, სახელმწიფოებრივი სასკოლო სისტემა (

ქრისტეშობამდე XXV), აღზრდის არსი და პრობლემები იმ პერიოდში მოღვაწე უდიდესი მოაზროვნეების თვალთახედვაში მოექცა, რამაც აღზრდის მნიშვნელობა საზოგადოებაში უმაღლეს დონეზე აიყვანა.

რომის იმპერიის დაცემის შემდეგ, V საუკუნიდან XIV საუკუნემდე, ეგრეთ წოდებულ შუა საუკუნეებში, საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფერო მოიცვა რელიგიამ, სოციალურ-პოლიტიკურ ვითარებაში სახელმწიფოს გვერდით გაჩნდა მეორე მმართველი ორგანიზაცია ეკლესია, და, ბუნებრივია, გამომდინარე აქედან, აღზრდამაც რელიგიური ხასიათი მიიღო. ოფიციალური საგანმანათლებლო ინსტიტუტების სახით გაჩნდა სამონასტო, საკათედრო და, მოგვიანებით, სამრევლო სკოლები. შუასაუკუნეების განათლება მხოლოდ რელიგიური იყო და, შესაბამისად, აღზრდის მიზანს რელიგიის უსიტყვოდ მორჩილი, შემსრულებელი და არაშემოქმედი, უინიციატივო პიროვნების აღზრდა იყო.

ეკლესიური აღზრდის გვერდით, დაქვემდებარებულად, მაგრამ მაინც არსებობს საერო ინტერესები, რომლებმაც რეალიზაცია საოჯახო რაინდულ აღზრდაში მიიღო და შვიდი რაინდული სიქველის - ცხენოსნობა, ფარიკაობა, ცურვა, ნადირობა, მშვილდოსნობა, შაშის თამაში, ლექსების თხზვა და სიმღერა - სახით ჩამოყალიბდა. ასევე, მომავალ რაინდს ფეოდალი ასწავლიდა რაინდისთვის დამახასიათებელ ისეთი თვისებებს, რომლებიც მას საზოგადოებაში განსაკუთრებულ სტატუსს ანიჭებდა. ესენია: მამაცობა, ერთგულება, ხასიათის სიმტკიცე, კეთილშობილება, თავაზიანობა. სწორედ ეს იყო ის მარცვალი, რომელმაც საერო განვითარება ჰპოვა შემდგომ საუკუნეებში.

შუა საუკუნეების აღზრდის სისტემის ყველაზე დიდი ნაკლი ის იყო, რომ აღზრდამ დაკარგა კლასობრივი, პრივილეგირებული ხასიათი – სახელმწიფოებრიობა - და მიიღო წოდებრივი, კარჩაკეტილი ფორმა, რამაც შეაფერხა მისი განვითარება.

შუა საუკუნეებს შემდგომ საუკუნეებში მოჰყვა აღორძინებისა და კაპიტალისტური ეპოქები, რომელთა აღზრდის სისტემებზეც უფრო ვრცლად შევჩერდებით.

აღორძინების ეპოქის მოაზროვნეებმა, (იტალიელები – პ. ვერჯერიო (1350–1444 წწ.), მ. ვეჯიო (1406–1456 წწ.), ე. პიკოლომინი (1405–1464 წწ.), ლ. ბრუნი (1369–1444 წწ.); ინგლისელები – თ. მორი (1478–1535), რ.აშამი (1515–1568); ესპანელი–ხ.ვივესა (1492–1540); ფრანგები–ფ.რაბლე (1494–1553), მ.მონტენი (1533–1592); გერმანელები – რ. აგრიკოლა (1443–1485), ი. რეიხლინი (1455–1522); პოლანდიელი – ერაზმ როტერდამელი (1466–1536), ვიტორინიო დე ფელტრე (1378–1446)) შუასაუკუნეების ზეციური ადამიანის მორალურ იდეალს დაუპირისპირეს მიწიერი, ბუნებრივ მოთხვნისებებზე კანონიერი უფლების მქონე რელიგიური ადამიანი, ჰარმონიული ადამიანის კულტი და წამოაყენეს ჰუმანიზმის იდეა, რომელიც სიცოცხლისმოყვარულ, ხალისიან, სულითა და ხორცით ძლიერ ადამიანს აღიარებს. აღორძინების ეპოქის ეს მსოფლხედვა გადატანილი იქნა იმდროინდელ სასწავლო–სააღმზრდელო სისტემაში და, შესაბამისად, აღზრდის მიზნის ანტიკურ ჰარმონიულ ფორმაში, აღორძინების ეპოქამ

ჩადო თავისუფალი, აქტიური პიროვნების ფორმირების შინაარსი, პიროვნებისა, რომელიც სამყაროს გვირგვინი და ცენტრია, შემოქმედია და აქვს თავისუფლებისა და თანასწორობის უფლება. მოსწავლე გამოცხადდა სწავლა-აღზრდის ცენტრად, რაც იმას გულისხმობს, რომ სასწავლო-სააღმზრდელო პროცესი უნდა აიგოს ბავშვის ინტერესების, მისი ინდივიდუალური და ასაკობრივი თავისებურებების, მისი პიროვნების პატივისცემის საფუძველზე (მოსწავლეზე ცენტრირებული, თანამედროვე ტერმინით, მოსწავლეზე ორიენტირებული სწავლება). აღორძინების ეპოქა უდიდესი მოვლენა იყო კაცობრიობის ისტორიაში. ეს იყო ეპოქა, როცა ადამიანმა დაადასტურა, რომ ადამიანური აზროვნება, მიუხედავად უსასტიკესი წნეხისა, ვერაფრით შეეგუება უძრაობას და მონობას. ეს იყო ეპოქა, როცა კაცობრიული აზრი პირველად შემობრუნდა ადამიანის თავისუფლებებისა და უფლებების მიმართებით, ადამიანის თანასწორობის მიმართებით, და მას, ადამიანს, სრულიად განსაკუთრებული ადგილი მიანიჭა საზოგადოების განვითარების პროცესში. სწორედ ჰუმანისტური ეპოქის მოაზროვნეებმა მოამზადეს საფუძველი კაპიტალისტური ეპოქისათვის, რომლის იდეოლოგიები(კლასიკოსები) საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში ჰუმანისტების აზროვნების მემკვიდრეები და უშუალო გამგრძელებლები იყვნენ. აღზრდასა და განათლებასთან მიმართებით, ჰუმანისტებმა გაახმოვანეს ყველა ის აზრი, რომელიც შემდგომში საფუძველი გახდა კლასიკური პედაგოგიკური აზროვნებისა.

აღზრდის მიზნის ისტორიული ასპექტით განხილვისას, ასევე, ვერ აუვლით გვერდს კაპიტალისტური ეპოქის აღზრდის მიზანს. ამ ეპოქის პედაგოგიურმა აზროვნებამ, ანტიკური პერიოდის ჰარმონიული აღზრდის ოთხ შემადგენელ ნაწილს, საზოგადოებრივი ცხოვრების განვითარების კვალობაზე, დაუმატა მეხუთე ნაწილი - შრომითი აღზრდა, რაც უდიდესი წინგადაგმული ნაბიჯი იყო ჰარმონიული აღზრდის იდეის დასრულებისათვის. ამ ეპოქის პროგრესული პედაგოგიკური აზროვნების რომელ წარმომადგენელსაც არ უნდა მიმართოთ, ეს იქნება კომენსკი, პესტალოცი, რუსო, ფურიე თუ ოუენი - ყველანი მტკიცედ დგანან ამ პოზიციაზე და პედაგოგიური სფეროდან აღრმავებენ მას. ჰარმონიული აღზრდის სინონიმად, შემოღებული იქნა ტერმინი ყოველმხრივი აღზრდა, და რაღა თქმა უნდა, შეიცვალა და გაღრმავდა მისი შინაარსი, მოერგო კაპიტალისტური საზოგადოების მოთხოვნებსა და საჭიროებებს. ამავე დროს, კაპიტალისტური საზოგადოების განსაკუთრებულ მონაპოვრად უნდა ჩაითვალოს აღზრდისა და განათლების საყოველთაო პრინციპის აღიარება, რაც იმას ნიშნავს, რომ განათლების უფლება უნდა ჰქონდეს ყველას და სახელმწიფო უნდა ზრუნავდეს ყველა მოქალაქის განათლებაზე თანაბრად, განურჩევლად წარმომავლობისა, სქესისა და ეროვნებისა. მოგვიანებით, კაპიტალისტური საზოგადოებისავე მონაპოვარია სავალდებულო განათლების პრინციპის აღიარება, რითაც სახელმწიფო არა მხოლოდ განათლების უფლებას აძლევს ყველა მოქალაქეს, არამედ ავალდებულებს, და მაშასადამე, უფინანსებს გარკვეულ საფეხურამდე სწავლას.

და ბოლოს, კაპიტალისტური საზოგადოების დამსახურებაა კლასიკური პედაგოგიკის თეორიის ჩამოყალიბება და პედაგოგიკის მეცნიერულ დონეზე აყვანა, რაც მანამდე არსებული პედაგოგიკური თეორიებისა და პრაქტიკის განზოგადების, და ამასთანავე, აღზრდისა და განათლების მიმართ მომავლის პერსპექტივაში განხილვის შედეგია.

პედაგოგიკის მეცნიერების ჩამოყალიბება უკავშირდება დიდი ჩეხი მოაზროვნისა და მოღვაწის იან ამოს კომენსკის სახელს, მაგრამ მის გვერდით, პედაგოგიკის მეცნიერების ჩამოყალიბებაში უდიდესი წვლილი შეიტანეს იმ პერიოდის ისეთმა ცნობილმა მოაზროვნეებმა, როგორებიც არიან ჯ.ლოკი, ჟან-ჟაკ რუსო, ი. პესტალოცი, ი.ჰერბარტი, კ.უშინსკი, ფ.ფრებელი, ა. დისტერვეგი და სხვ.

კაპიტალისტური პერიოდიდან მოყოლებული დღემდე, ჰარმონიული აღზრდის ქვეშ მოიაზრება პიროვნების გონებრივი, ზნეობრივი, ესთეტიკური, ფიზიკური და შრომითი აღზრდა.

„ბავშვს გულში გამოუკვანძეთ მისის პატარა სამშობლო, მისი ენა, გზა მიეცით, რომ არამც თუ მარტო შეისწავლოს, არამედ შეიყვაროს კიდეც იგი. იგრძნოს მისი განსხვავებული თვისება, განსხვავებული ხასიათი“. /დისტერვეგი/

მას შემდეგ, რაც ადამიანმა გააცნობიერა საკუთარი პასუხისმგებლობა მომავალი თაობის აღზრდის წინაშე, აღზრდის მიზნის საკითხი, ანუ, როგორი ადამიანის ფორმირება სურს სახელმწიფოს ამა თუ იმ ეპოქაში, ძალზე მნიშვნელოვან და აქტუალურ საკითხად ითვლება. ადამიანური გონება და ფიქრი არ ცხრება ამ პრობლემის მოგვარების პროცესში, საზოგადოებებისა და სახელმწიფოების ყურადღება მუდმივად მიმართულია ამ ურთულესი საკითხის განსაზღვრისა და მოგვარების პროცესისაკენ, ვინაიდან ყველასათვის დღესავით ნათელია, რომ კაცობრიობის მომავალს სწორედ მომავალი თაობის რაგვარობა განსაზღვრავს. აქვე უნდა განვმარტოთ, რომ თანამედროვე მსოფლიოში ტერმინ „აღზრდის მიზნის“ ნაცვლად, დამკვიდრდა ტერმინი „განათლების მიზანი“. ეს გარემოება, ვფიქრობთ, აიხსნება იმ ფაქტით, რომ, როცა განათლება მასობრივ ხასიათს ატარებს, როცა კაცობრიობამ აღიარა განათლების საყოველთაოობა და სავალდებულობა, როცა ცივილიზაციის განვითარება ადამიანს არსებობისათვის სერიოზულ მოთხოვნებს უყენებს და მინიმალური განათლება ადამიანისაგან მოითხოვს ცოდნის, უნრებისა და კომპეტენციების საკმაოდ ფართო ჩამონათვალს, ბუნებრივია, დგება საკითხი სახელმწიფოების მხრიდან განათლების მიზანზე აქცენტის გაკეთებისა. საკითხის ამგვარად დასმას, ფაქტობრივად, განსაზღვრავს ის ფაქტი, რომ თანამედროვე მსოფლიო მობილური და გლობალურია, რამაც გამოიწვია ერთიანი საგანმანათლებლო სივრცეების შექმნა და, პრინციპში, ერთგვაროვანი უნარებისა და კომპეტენციების საჭიროება ამა თუ იმ ქვეყნის მოქალაქეთათვის. რასაკვირველია, თითოეული ქვეყნისათვის განათლების შედეგს ამ ქვეყნის კულტურული, პოლიტიკური და ეკონომიკური საჭიროებები განსაზღვრავენ, მაგრამ ერთიანი გლობალური მოთხოვნებისაგან ვერც ერთი ქვეყანა ვერ თავისუფლდება. მაშასადამე, განათლების მასობრივ ხასიათს, შეიძლება ითქვას, ეწირება საკუთრივ აღზრდის მიზანი, ვინაიდან

მეცნიერულად დასაბუთებულია, რომ მიუხედავდ იმისა, რომ სწორედ განათლებისა და სწავლების პროცესი უყალიბებს ადამიანს ამა თუ იმ საზოგადოებაში არსებობისათვის საჭირო უნარებს, ჩვევებსა და კომპეტენციებს, პიროვნების ფორმირების პროცესის, აღზრდის მხოლოდ განათლებამდე დაყვანა, აკნინებს აღზრდის შინაარსსა და მნიშვნელობას. განათლება, ისევე როგორც სწავლება, აღზრდის გზას და საშუალებას წარმოადგენს. კაცობრიობის მიზანი მომავალი თაობის აღზრდა უნდა იყოს, რომლის მიღწევის ერთ-ერთ, და არა ერთადერთ, გზას (თუმცა მნიშვნელოვანს) წარმოადგენს განათლება. სწორედ აღზრდის მიზნის შესაბამისად განისაზღვრება, მას ექვემდებარება განათლების შინაარსი, ისევე როგორც სწავლების მეთოდოლოგია და სასწავლო პროცესის სხვა კომპონენტებიც.

მაშასადამე, აღზრდის მიზანი პიროვნების ფორმირების პროცესში არსობრივი მნიშვნელობის, ფილოსოფიური კატეგორიის მნიშვნელობის მქონეა და იგი ვერაფრით შეიცვლება მხოლოდ განათლების მიზნით.

„ერის დაცემა და გათახსირება მაშინ იწყება, როცა ერი, თავის საუბედუროდ, საკუთარ ისტორიას ივიწყებს“ /ილია ჭავჭავაძე/.

საყურადღებოა ის ფაქტი, რომ 2006 წელს, ევროკავშირის მიერ შემუშავებულ დოკუმენტში საგანმანათლებლო პოლიტიკის მიზნის შესახებ, და შემდგომში 2018 წელს განახლებულ იმავე დოკუმენტში კომპეტენციათა შორის მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია დამოკიდებულებების კომპეტენციას, რომელიც საქართველოს კვალიფიკაციის ეროვნულ ჩარჩოში 2019 წლამდე ღირებულებების სახელით იყო შეტანილი. ეს ფაქტი თავისთავად იმაზე მიგვანიშნებდა, რომ ევროპული საზოგადოება ყურადღებას ამახვილებს აღზრდის ფენომენზე და ცდილობს, განათლების აღმზრდელობით მნიშვნელობას გაუსვას ხაზი. თუმცა, სამწუხაროდ, ეს ერთი კონკრეტული ნაბიჯი საკითხის არსობრივ ცვლილებაზე ვერ მიუთითებს.

2019 წლიდან სწავლის შედეგი საერთაშორისო სივრცეში და საქართველოშიც გაწერილია როგორც - ცოდნა და გაცნობიერება, უნარები და კომპეტენციები. კომპეტენციების შინაარსში მოიაზრება პიროვნების პასუხისმგებლობა და ავტონომიურობა, რაც პიროვნული მახასიათებლების მხოლოდ მცირედი შტრიხებია და მიმართულია მხოლოდ ადამიანის, როგორც საზოგადოების წევრის მინიმალურ, საკანონმდებლო მოთხოვნების შესრულებაზე. სწავლის შედეგში არსად ჩანს ისეთი ზნეობრივი კატეგორიები, როგორიცაა სიკეთე და სხვა ადამიანის სიყვარული, მიმტევებლობა და თანაგრძნობა, პატივისცემა და დახმარება, არაფერი რომ არ ვთქვათ ესთეტიკურ უნარებზე. პიროვნების ყველა ეს მახასიათებელი თავისუფლად თავსდება ღირებულებების ცნებაში. შესაძლოა ამ უნარების განვითარება არ არის უმაღლესი სკოლის მიზანი, მაგრამ სწავლის შედეგი ეროვნული კვალიფიკაციის ჩარჩოში ერთნაირადაა გაწერილი სწავლების ყველა საფეხურთან მიმართებით. თანამედროვე საერთაშორისო სივრცის სწავლის შედეგში კი არაფერია ნათქვამი ადამიანის ზნეობრივ და ესთეტიკურ უნარებზე, რომელთა განვითარება და ადამიანის

ადამიანური თვისებებით აღჭურვა რეალურად აღზრდის პრეროგატივაა. მაშასადამე, თანამედროვე საგანმანათლებლო სივრცემ, ცდილობს რა მოაზროვნის განათლების პროცესს სულ უფრო მკაცრ და მზარდ შრომის ბაზარს, ყურადღების მიღმა დატოვა პიროვნების აღზრდის უძირითადესი ფენომენი და პიროვნება დაიყვანა მხოლოდ შრომით ბაზარს მორგებულ პრაგმატულ საჭიროებებზე.

როცა ხაზს ვუსვამთ აღზრდის მიზნისა და ამოცანების, მისი შინაარსის საზოგადოებრივ - ეკონომიკური წყობით განპირობებას, არ უნდა დავივიწყოთ საერთოდ აღზრდის და, კერძოდ, მისი შინაარსისა და ამოცანების პედაგოგიური მხარე. საქმე იმაშია, რომ ეს პედაგოგიური მხარე გვიკარნახებს კონკრეტულ პირობებში აღზრდის შინაარსის განსაზღვრისას ანგარიში გავუწიოთ და გავითვალისწინოთ ბაშვისა და მოზარდის ასაკობრივი და ინდივიდუალური თავისებურებანი, სკოლის მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა და მასწავლებლებისა და აღმზრდელის მომზადების დონე.

„ზოგს ჰგონია, რომ მამულის სიყვარულის გრძნობა დედის მუცლიდან დაჰყვება ყოველ ახლადშობილს და მის აღზრდაზე ზრუნვა საჭირო არააო, მაგრამ ეს მართლა ასე როდია... პატრიოტობა საზოგადოებამ და ცალკე პირმა უნდა დანერგონ, აღზარდონ და დააყენონ ჯეროვან სიმაღლეზედ „/ი.გოგობაშვილი, რჩეული პედაგოგიური თხზულებანი, 1977, გვ.107/

ჰარმონიული აღზრდის შემადგენელი ნაწილების, გონებრივი, ზნეობრივი, ფიზიკური, ესთეტიკური და შრომითი აღზრდის მიზნისა და ამოცანების, შინაარსებისა და მეთოდების გაგებაში პედაგოგიკური აზროვნების ისტორიის მანძილზე არსებობდა და არსებობს განსხვავებული კონცეფციები, ეს განსხვავება მეთოდოლოგიური პოზიციების განსხვავებულობის შედეგია. ამჯერად შევეცდებით წარმოვადგინოთ თითოეული მათგანი თანამედროვე პედაგოგიკური მეცნიერების მოთხოვნებიდან გამომდინარე.

გონებრივი აღზრდა ბავშვსა და მოზარდში შემოქმედებითი აზროვნების ჩამოყალიბებისა და მის ნიადაგზე რაც შეიძლება მეტი მეცნიერული ცოდნის მოპოვებისა და მისი პრაქტიკაში გამოყენების უნარის ფორმირების კანონზომიერი, მიზანდასახული, ორგანიზებული პროცესია, რომელიც მიმდინარეობს ორგანიზებულ გარემოში აღმზრდელის, ანუ მასწავლებლის ხელმძღვანელობით.

გონებრივი აღზრდის გარეშე შეუძლებელია სინამდვილის შეცნობა და მისი ადამიანთა სასარგებლოდ გარდაქმნა - გამოყენება (რაც ზოგადად აღზრდის და მთელი საზოგადოებრივი მოღვაწეობის მიზანია)

აქედან გამომდინარე, **გონებრივი აღზრდის მიზანი**, ზოგადად, შეგნებული და შემოქმედებითი აზროვნებითი მოღვაწეობისათვის მომზადებაა.

„სწავლა ყოვლის საგნისა იმისთანა გზაზედ უნდა იყოს დაყენებული ყოველს პედაგოგიურად მოწყობილს სკოლაში, რომ ავარჯიშოს, განამტკიცოს და გააძლიეროს არა ერთი რომელიმე გამარტივებული ნიჭი, არამედ სხვა ნიჭიცა და დაეხმაროს მთელის გონების წინსვლასა, განვითარებას“/ ი.გოგობაშვილი/.

ეს მიზანი უაღრესად მრავალმხრივ და ფართო შინაარსს მოიცავს, რაც კონკრეტიზირდება გონებრივი აღზრდის ამოცანებში. თავიდანვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ეს ამოცანები

ერთმანეთთან აუცილებელ კავშირში მყოფი, ურთიერთგანმაპირობებელნი და, ამდენად, მთლიანობითი ხასიათისა არიან.

- გონებრივი აღზრდის ერთ ერთ ამოცანას წარმოადგენს ბავშვისა და მოზარდის კაცობრიული აზრის მიერ დაგროვებული მეცნიერული ცოდნის ძირითადი საფუძვლებით შეიარაღება. ცოდნის ეს ჯამი სასწავლო გეგმებში, პროგრამებში და სახელმძღვანელოებშია ასახული. ამ უმნიშვნელოვანესი დოკუმენტების შედგენის ერთ-ერთ პრინციპად მიღებულია, რომ მოზარდის სასკოლო სწავლების პერიოდში მივაწოდოთ მისი ასაკისათვის დასაძლევნი რაც შეიძლება მეტი ფაქტიური მეცნიერული ცოდნა. სკოლადამთავრებული ახალგაზრდა მეცნიერებისა განვითარების თანამედროვე დონის შესაბამისი ცოდნის საფუძვლებით უნდა იყოს შეიარაღებული.

„ყმაწვილი უნდა სწავლობდეს საცნობლად თავისადაო: ვინ არის, სიდამ მოსულა, სად არის, წავა სადაო“.
/დავით გურამიშვილი/

- გონებრივი აღზრდის შემდგომი ამოცანაა განყენებული და შემოქმედებითი აზროვნების უნარის, შემეცნებითი ძალების ჩამოყალიბება- განვითარება. განყენებული, ლოგიკური აზროვნების უნარის გარეშე, ცხადია, შეუძლებელი იქნება საერთოდ მეცნიერული ცოდნის შეთვისება და მითუმეტეს, რთულ მეცნიერულ კომბინაციებში გარკვევა, დასკვნებისა და განზოგადოებების თეორემების, წესებისა და კანონების არსის წვდომა. განყენებული აზროვნების უნარის განვითარების დონე, დიდ ნაწილში განსაზღვრავს მეცნიერული ცოდნის შეთვისების მოცულობას და მისი გაგების სიღრმის კოეფიციენტსაც. ასევე მნიშვნელოვანია კრიტიკული აზროვნების, ცოდნაში არსებითი და მეორეხარისხოვანი საკითხების გამოყოფის უნარის ფორმირება.

- ცივილიზაციის თანამედროვე დონეზე, ცოდნის დიდი რაოდენობით დაგროვების პირობებში, შეუძლებელია აღზრდისა და განათლების ამოცანად, სწავლების სხვადასხვა საფეხურზე, სწავლის შედეგის სახით დაისახოს მთელი ამ ცოდნის ათვისება და კრიტიკული გააზრება. ამდენად, გამომდინარე თანამედროვე საგანმანათლებლო სფეროს საჭიროებებიდან, გონებრივი აღზრდის უპირველეს ამოცანას მოსწავლეთათვის ზოგადი უნარების განვითარება წარმოადგენს, რომელიც ძირითადად ვერბალური და რაოდენობრივი აზროვნების სახით შეიძლება წარმოვიდგინოთ. განვითარებული აქვს რა ადამიანს სათანადო დონეზე ეს უნარები, იგი ადვილად მოახერხებს ამა თუ იმ საკითხისა და თემის დასწავლასა და გაცნობიერებას. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, გონებრივი აღზრდის ამოცანა ცოდნის შეძენის უნარის ფორმირება, სწავლის სწავლაა.

- მართალია, მოსწავლის მიერ ცოდნის შეთვისების პროცესს მასწავლებელი ხელმძღვანელობს, მაგრამ სწავლების ერთ-ერთ ამოცანას, ცოდნის დამოუკიდებლად შეთვისების უნარის ჩამოყალიბება წარმოადგენს, რაც სწავლების დასრულებისათვის ძირითადად გადაწყვეტილი უნდა იყოს. სწორედ ცოდნის დამოუკიდებლად შეთვისების უნარის ჩამოყალიბებაა, პედაგოგიკის თანახმად, გონებრივი აღზრდის

ამოცანათაგანია. ფუჭი იქნება სკოლის მუშაობა, თუ მისგან გამოსულ ახალგაზრდას ცხოვრებისაგან წამოყენებულ საჭიროებათა შესაბამისად არ შეეძლება ცოდნის დამოუკიდებლად შეთვისება. სკოლა ხომ ვერ მისცემს ყველა იმ ცოდნას, რაც მას ცხოვრებაში დასჭირდება. გარდა ამისა, ცხოვრების, მეცნიერებისა და ტექნიკის განვითარება მისგან ხომ აუცილებლად მოითხოვს ახალი მეცნიერული აღმოჩენების დაუფლებას. შრომითი პრაქტიკული საქმიანობაც წამოჭრის მის წინაშე ცოდნის გაღრმავების და არსებული შრომითი ტრადიციების გაუმჯობესების გადაუდებელ ამოცანებს. ყოველივე ეს შეუძლებელი იქნება, თუ ახალგაზრდას არა აქვს, ცოდნის დამოუკიდებლად მოპოვების უნარ-ჩვევები.

- გონებრივი აღზრდის შემდეგ ამოცანას გონებრივი შრომის კულტურის დანერგვა წარმოადგენს. ძველთაგანვე ცნობილია, რომ გონებრივი შრომა უაღრესად დიდ კულტურას მოითხოვს. ამ მხრივ კაცობრიობას საკმაო მონაპოვრები გააჩნია. პედაგოგიკაში ამ მონაპოვრების კრიტიკულად ათვისების საფუძველზე შემუშავებულია გონებრივი შრომის კულტურის უმაღლესი ნორმები. ადამიანი უეჭველად უნდა იდგეს ამ კულტურის სიმაღლეზე. წინააღმდეგ შემთხვევაში მოკლე დროში იქნება მოსალოდნელი მარცხი. სხვაზე რომ არაფერი ვთქვათ, გამოიფიტება ადამიანის ენერგია და შემოქმედებითი აზროვნების უნარი. გონებრივი შრომის კულტურაზე ბევრადაა დამოკიდებული რაც შეიძლება მოკლე დროში და ნაკლები ენერგიის გაღებით ცოდნის შეგნებულად და შემოქმედებითად შეთვისება. ადამიანის აზრმა და ჯანმრთელობამ რომ სიჯანსაღე შეინარჩუნოს, იგი უნდა იცავდეს შრომის ნორმებს, მის რეჟიმს, უნდა შეეძლოს შრომითი საახეების გეგმაზომიერი მონაცვლეობა, შრომისა და დასვენების შეხამება, უნდა ფლობდეს სხვადასხვაგვარი ლიტერატურული წყაროების დამუშავების პედაგოგიურად რაციონალურ მეთოდებს და სხვა.

- გონებრივი აღზრდის ამ ამოცანების ურთიერთკავშირით, აღზრდის მეცნიერულ-პედაგოგიურ პრინციპებზე დაყრდნობით, თანდათანობით ყალიბდება მოზარდის მსოფლმხედველობა, რომელიც თავის მხრივ განსაზღვრავს ადამიანის მიერ ცოდნის გამოყენების, პრაქტიკულ შრომითი საქმიანობის, და საერთოდ მთელი მისი მოღვაწეობის მიმართულებას. მართალია, ადამიანის ზნეობრივი, ესთეტიკური თუ შრომითი მოღვაწეობის მიმართულებას მსოფლმხედველობა განსაზღვრავს, მაგრამ მის ჩამოყალიბებაში გადამწყვეტი მნიშვნელობა მეცნიერულ ცოდნას ენიჭება. და ამდენად, მსოფლმხედველობის ფორმირება გონებრივი აღზრდის ამოცანას წარმოადგენს.

მსოფლმხედველობა, უბრალოდ რომ ვთქვათ, არის სინამდვილის შესახებ შეხედულებათა მწყობრი სისტემა, რომელიც განსაზღვრავს სინამდვილისადმი ადამიანის, ან ადამიანთა ჯგუფის მიდგომის და მისი მოღვაწეობის მიმართულებას. ამიტომ მსოფლმხედველობის აღზრდა არა მხოლოდ პედაგოგიური, არამედ უაღრესად დიდი სახელმწიფოებრივი და პოლიტიკური მნიშვნელობის საქმეა. მსოფლმხედველობის ფორმირებაში ძირითად როლს ასრულებს ფილოსოფიური, მეცნიერული, პოლიტიკური, ზნეობრივი და ესთეტიკური შეხედულებანი. აქედან

გასაგებია ის უდიდესი ყურადღება, რომელიც პედაგოგიკაში ეთმობა მსოფლმხედველობის აღზრდას და მისი მეცნიერულ-პედაგოგიურად გამართული საშუალებების გამოძებნას.

- დაბოლოს, გონებრივი აღზრდის ამოცანებს შორის მაინც განსაკუთრებული და სრულიად თავისებური ადგილი უჭირავს ადამიანის სულიერი შესაძლებლობების, გონებრივი ცოდნის პრაქტიკაში გამოყენების უნარის ჩამოყალიბებას. ამ ამოცანის მნიშვნელობაზე საუბრის გაგრძელება სრულიად ზედმეტია, რადგან, უბრალოდ რომ ვთქვათ, არავითარი მნიშვნელობა არ აქვს ადამიანის მეცნიერულ, მორალურ და ესთეტიკურ ცოდნას, თუ იგი პრაქტიკაში არ გამოიყენება. ცოდნის შინაარსის და შეგნებულობის მაჩვენებელი მხოლოდ და მხოლოდ პირველი მოთხოვნისთანავე მისი პრაქტიკაში გამოყენებაა. ამდენად, გონებრივი აღზრდის მიზნით გაწეული მთელი მუშაობა უნაყოფო დარჩება, თუ არ იქნა ჩამოყალიბებული ცოდნის პრაქტიკაში გამოყენების უნარი.

“სწავლა–განათლება, – ერის გაბედნიერების, კეთილდღეობის ბურჯია”

ფიზიკური აღზრდა ფიზიკური აღზრდა ბავშვსა და მოზარდში ჯანსაღი ორგანიზმის ჩამოყალიბების კანონზომიერი, მიზანდასახული, ორგანიზებული პროცესია, რომელიც მიმდინარეობს ორგანიზებულ გარემოში აღმზრდელის ხელმძღვანელობით.

ფიზიკური აღზრდაც ჰარმონიული აღზრდის აუცილებელი შემადგენელი ნაწილია, რადგან ჯანსაღი ორგანიზმის გარეშე შეუძლებელია სინამდვილის შემეცნებისა და გარდაქმნისათვის საჭირო ცოდნის (საერთოდ სულიერი შესაძლებლობების) პრაქტიკაში გამოყენება, მისი რეალიზაცია.

აქედან გამომდინარე, ფიზიკური აღზრდის მიზანი არის ჯანსაღი ორგანიზმის მომზადება იმ მიზნით, რომ ადამიანს შეეძლოს კანონზომიერი ფიზიკური და გონებრივი შრომა და საკუთარი სულიერი სიმდიდრის პრაქტიკულად გამოყენება ისე, რომ ზიანი არ მოუტანოს თავის ჯანმრთელობას და სიცოცხლის ხანგრძლივობას.

თავისი მიზნით, ფიზიკური აღზრდა პირდაპირ კავშირშია აღზრდის სხვა შემადგენელ ნაწილებთან. იგი არა მხოლოდ კავშირშია, არამედ რამდენადმე განაპირობებს კიდევ გონებრივი, ესთეტიკური თუ შრომითი აღზრდის წარმატებებს.

ფიზიკური აღზრდის მიზნიდან გამომდინარე, პედაგოგიკის ქართულ სახელმძღვანელოში(პედაგოგიკა,1969), განსაზღვრულია ფიზიკური აღზრდის ამოცანები - მოზარდის ორგანიზმის ნორმალური განვითარება, ისეთი ფიზიკური მოძრაობითი თვისებების ჩამოყალიბება, როგორიცაა სისწრაფე, მოქნილობა, რიტმულობა, კოორდინაცია, გამძლეობა, ძალა, ტანის ახოვნება, მორფოლოგიური და ფუნქციონალური თვისებების განვითარება, კუნთებისა და ძვლოვანი სისტემის განმტკიცება, ნერვული სისტემის მუშაობის თვისებრივი გააქტივება, მოძრაობის სწრაფი აღქმის, ობიექტაციის, დროსა და სივრცეში სწორი და სწრაფი ორიენტირების, საკუთარი

ძალებისადმი მტკიცე რწმენის, ნებისყოფისა და ხასიათის და სხვა. ფიზიკური თვისებების განმტკიცება-განვითარება. ფიზიკური აღზრდის ამოცანების ეს მრავალმხრივობა მოითხოვს ფიზიკური აღზრდის შინაარსის, პრინციპების, ორგანიზაციული ფორმებისა და მეთოდების მრავალფეროვნებას და მათ მთლიან სისტემაში მოყვანას. ფიზიკური აღზრდის ამ მიზნისა და ამოცანების მიღწევა შესაძლებელია მკაფიოდ განსაზღვრული საშუალებების ერთიანობითა და დაცვით. ამ საშუალებათაგან აღსანიშნავია - ჯანსაღი კვება, ჰიგიენური ნორმების დაცვა, სუფთა ჰაერი, ზომიერი ფიზიკური აქტივობა, სპორტულ-გამაჯანსაღებელი ვარჯიშები. ყოველივე ამას, ცხოვრების ჯანსაღი წესი ჰქვია და შესაბამისად, ოჯახისა და სკოლის უპირვრლესი ამოცანაა, რომ აღზრდის პროცესში მოზარდს შეუქმნან ჯანმრთელი სააღმზრდელო გარემო. და ბოლოს, ფიზიკურ აღზრდას განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს აღზრდის შემადგენელ ნაწილებს შორის, ვინაიდან ჯანმრთელობის გარეშე ძნელი წარმოსადგენია აღზრდის სხვა შემადგენელი ნაწილების სრულფასოვნად განხორციელება.

მორალური აღზრდა

მორალი საზოგადოებრივი ცნობიერებისა და სულიერი კულტურის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ფორმაა. იგი არეგულირებს ადამიანთა ურთიერთობებსა და ქცევას და ეფუძნება თავისუფლებისა და ნებაყოფლობითობის პრინციპს. სიტყვა მორალი-moralis ლათინური წარმოშობისაა და ნიშნავს ზნეობას, ზნე-ჩვეულებებს.

„ვით უსაჭურვლოდ მამაცი ომშიგან გულად ლომობდეს, ეგრე ჰკვიანი უწვრთნელი ვერ მიხვდეს, რასაც ნდომობდეს“ /დავით გურამიშვილი/

მორალი საზოგადოებრივი, სოციალური ხასიათის კატეგორიაა, იგი არ არსებობს ადამიანის გარეშე. ამ თვალსაზრისით ყოველ საზოგადოებაში მისი განვითარების დონის შესაბამისი მორალი მოქმედებს. ამიტომ ისტორიულად, ერთმანეთისაგან პრინციპულად განსხვავებულ ცივილიზაციებში, სრულიად განსხვავებული მორალური ნორმები მოქმედებდა.

მორალი ანუ ზნეობა არის ადამიანთა ქცევის წესების ნორმათა ერთობლიობა, შემუშავებული საზოგადოების განვითარების ამა თუ იმ საფეხურზე, რომელიც აწესრიგებს ადამიანებს შორის და ადამიანის საზოგადოებასთან დამოკიდებულებას. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ამ ტერმინს ხშირად იყენებენ ადამიანის ზნეობრიობის მახასიათებლად, რაც ასე არ არის. აუცილებელია გაიმიჯნოს ტერმინები - მორალი და მორალური(ზნეობრივი). მორალის ცნებით ეთიკაში,მორალის შესახებ ფილოსოფიური მეცნიერებაში, (ლათ. ethike - წეს-ჩვეულება, ხასიათი) აღინიშნება საზოგადოების მიერ შემუშავებული ქცევის წესებისა და ნორმების სისტემა, რომელთა დაცვის მოთხოვნას საზოგადოება უყენებს ადამიანს. ხოლო ზნეობრიობა კი წარმოადგენს ადამიანის **მორალური შეგნების, მორალური შეგრძნებებისა და მორალური ქცევის ერთობლიობას**, რომელიც დაკავშირებულია მორალური ნორმებისა და მოთხოვნების დაცვასთან. ეს

განსხვავება ძალზე მნიშვნელოვანია პედაგოგიკისათვის, და კერძოდ, ზნეობრივი აღზრდის განმარტებისათვის.

აქედან გამომდინარე, ზნეობრივი აღზრდა არის ადამიანის პიროვნებად ფორმირების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი პედაგოგიური პროცესი და ემსახურება მოზარდის მიერ საზოგადოების მიერ დადგენილი ნორმებისა და წესების ათვისებას და დაცვას. მორალური ანუ ზნეობრივი აღზრდა არის მიზანმიმართული, კანონზომიერი, რთული პროცესი ბავშვსა და მოზარდში ზნეობრივი ქცევის წესების ჩამოყალიბებისა, რომელიც მიმდინარეობს ორგანიზებულ გარემოში მასწავლებლის, აღმზრდელის ხელმძღვანელობით.

ბუნებრივად დგება კითხვა, თუ რა არის ზნეობრივი ქცევა. ეთიკაში განიხილება ორი ძირითადი ზნეობრივი კატეგორია - სიკეთე და ბოროტება. ზნეობრივად იწოდება ის ქცევა, რომელიც მიმართულია სიკეთის ქმნისკენ. (ცხადია, აქ ვერ შევუდგებით თავად სიკეთის ცნების გარკვევას). ამასთან, არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ სიკეთე შეიძლება შედეგითაც გაიზომოს, მაგრამ პიროვნების ქმედება, შედეგის მიუხედავად, თავად ამ ქცევის მოტივის მიხედვით, არ იყოს ზნეობრივი. ზნეობრივია მხოლოდ და მხოლოდ ის ქცევა, რომელიც უანგაროა, მიმართულია სხვისაკენ და არა საკუთარი თავისაკენ, სხვის და არა საკუთარი თავის საკეთილდღეოდ. მაშასადამე, ზნეობრივი აღზრდა გულისხმობს მოზარდში ისეთი პიროვნული თვისებებისა და მსოფლმხედველობის ფორმირებას, რომ იგი თავისი ცხოვრების წესით მიმართული იყოს სხვა ადამიანის, მოყვასის უანგარო დახმარებისა და მხარდაჭერისაკენ.

“ორი რამ ავსებს სულს მუდამ ახალი და მით უფრო ძლიერი გაკვირვებით და მოკრძალებით, რაც უფრო ხშირად და დაბეჯითებით ვაზროვნებ მათზე, ესენია: ვარსკვლავიანი ცა ჩემს ზემოთ და მორალური კანონი ჩემში.” /კანტი. “პრაქტიკული გონების კრიტიკა”/

მორალური აღზრდის ამგვარი გაგებიდან უშუალოდ გამომდინარეობს მორალური აღზრდის **მიზანიც**. მორალური აღზრდის მიზანს წარმოადგენს **მორალური შეგნების, მორალური გრძნობებისა და მორალური ჩვევების (ქცევების) მთლიანობაში ჩამოყალიბება-განვითარება**.

მორალური აღზრდის მიზანი მორალური ქცევის წესებით მოზარდის შეიარაღებაა. მორალური ქცევის რეალიზაციას, ბუნებრივია, განაპირობებს მორალური შეგნება და მორალური გრძნობა. სწორედ ამ სამი კომპონენტის, მორალური შეგნების, მორალური გრძნობის და მორალური ჩვევების (ქცევის) ერთიანობაში ჩამოყალიბება-განვითარება წარმოადგენს მორალური აღზრდის მიზანს.

ზემოთ აღვნიშნეთ, რომ აღზრდის მიზანი და ამოცანები განიცდის ცვალებადობასა და განვითარებას საზოგადოების განვითარების შესაბამისად. ბუნებრივია, ცვლილებას განიცდის აღზრდის ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილის, მორალური აღზრდის მიზანი და ამოცანებიც. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ისევე როგორც არ იცვლება აღზრდის ზოგადი მიზანი- ჰარმონიული პიროვნების ფორმირება, არ იცვლება არც მორალური

აღზრდის ზოგადი მიზანი - მორალური ქცევის წესებით მოზარდის შეიარაღება. ორივე შემთხვევაში იცვლება აღზრდის შინაარსი, რაც განპირობებულია საზოგადოების კულტურულ-პოლიტიკური დონის ცვლილებით. სწორედ ამ თვალსაზრისით უნდა განვიხილოთ მორალური აღზრდის მიზანი. მორალური აღზრდის მიზნიდან უშუალოდ გამომდინარეობს მორალური აღზრდის შინაარსი, რომლის ცნების გაგება პედაგოგიკაში ემთხვევა ზნეობრივი აღზრდის ამოცანების გაგებას.

„...მამულიშვილნი თავისთავად როდი ჩნდებიან, ბუნებით როდი იბადებიან. იმათ დანერგვა უნდა შესაბამის ნიადაგზედ, ეჭირვებათ გამოზრდა, დამთავრება, განმტკიცება“ /ი.გოგებაშვილი/

მორალური აღზრდის ძირითადი ამოცანებია: სიყვარულის, პატიოსნების, სამართლიანობის, შრომისმოყვარეობის, მშვიდობისმოყვარეობის, პატრიოტიზმისა და ინტერნაციონალიზმის, ჰუმანიზმის, სხვისი ღირსების პატივისცემის, ნებისყოფის, ამხანაგობისა და მეგობრობის, ვაჟკაცობისა და გმირობის, ეროვნული სიამაყის და პირადი ღირსების, უბრალოების, თავმდაბლობისა და პრინციპულობის, ყოველგვარი სიკეთისა და ღირსეული თვისებების აღზრდა მოზარდებში. ზნეობრივი აღზრდის ამ ამოცანების წარმატებით განხორციელებისათვის აღზრდის თეორიაში შემუშავებულია მეთოდთა მთელი სისტემა, (დარწმუნება, მიჩვევა, შექება, დასჯა, და სხვ.) რაც ჩინებულად უზრუნველყოფს ზნეობრივად სრულქმნილი პიროვნების მომზადებას. მათგან განსაკუთრებით უნდა გამოიყოს აღმზრდელის - მშობლის, მასწავლებლის - პირადი მაგალითი, წიგნიერება და რელიგიური განათლება.

მორალური შეგნება მორალის ერთ-ერთი არსებითი შემადგენელი ელემენტია, რომელიც ზნეობრივ გრძნობასა და მოქმედებასთან ერთად ქმნის ზნეობრივ ფენომენს და ზნეობის ცნებას. ზნეობრივი შეგნება გულისხმობს იმ ზნეობრივი ნორმების ცოდნას, რომლითაც ხელმძღვანელობენ ადამიანები მოცემულ ისტორიულ და კულტურულ კონტექსტში. იგი წარმოადგენს მორალის იდეალურ, სუბიექტურ მხარეს. საზოგადოებრივი ცნობიერების ობიექტური კანონები მორალში ღებულობენ გამოხატულებას იმ მოთხოვნათა ერთობლიობის სახით, რომელთაც საზოგადოება უყენებს ადამიანს, მის ქცევას. სამართლებრივი კანონებისაგან განსხვავებით, მორალური მოთხოვნები უშუალოდ მასობრივი შეგნების ნაყოფია. შემდგომში ხდება მორალურ შეგნებაში მათი ფორმირება დაუწერელ კანონებად, არაპიროვნულ ვალდებულებებად, რომელნიც თანაბრად ვრცელდება ყველა ადამიანზე. ისინი ასახავენ საზოგადოებრივ ნებასა და სოციალურ-ისტორიულ აუცილებლობას. მორალური შეგნების ეს თავისებურება ძველად ზნეობრივი მოთხოვნების წარმომავლობის და ბუნების მრავალ მითოლოგიურ და იდეალისტურ ახსნა-განმარტებას წარმოშობდა. ეთიკა მათ განიხილავდა, როგორც ღვთის ნებას, ბრძანებას, პრაქტიკული გონის აპრიორულ კანონს (კანტი), “სუფთა მე-ს” სინდისის ბრძანებას (ფიხტე), ზნეობრივი გრძნობის გამოხატულებას და ა.შ. მაშასადამე, მორალური შეგნება გულისხმობს მორალის არსის, მორალური ღირსების გაგება-გაცნობიერებას, იმის ცოდნას, თუ რა ევალება პიროვნებას, რა არის კარგი და რა –

მიუღებელი. მორალური შეგნების ჩამოყალიბება მოზარდში სკოლის, ოჯახის და სკოლის გარეშე დაწესებულებების მეშვეობით ხდება.

„ჩვეულებით რაიცა საქმე სჭირდეს, კეთილი თუ ბოროტი, ზნე იგი არს „ /სულხან-საბა ორბელიანი/.

მორალურ გრძნობათა აღზრდა გულისხმობს მორალური პრინციპებისადმი, ქცევისადმი დადებითი დამოკიდებულებების ჩამოყალიბებას. საჭიროა არა მარტო მორალის შინაარსის, მისი პრინციპების ცოდნა, არამედ მათი შინაგანი განცდა. მოზარდს ადრეული ასაკიდანვე, უფროსების მაგალითებისა და სწორად შერჩეული საბავშვო ლიტერატურის მეშვეობით, უნდა გაუჩნდეს განცდა თანაგრძნობისა, დახმარებისა, სიკეთის ქმნისა. ზნეობრივი ქცევა ნებელობითი პროცესია და მისი აღსრულებისთვის აუცილებელია სხვისი ტკივილისა და სიხარულის შინაგანი გრძნობა, შინაგანი განცდა და ამ განცდის საფუძველზე ქმედება. სხვაგვარად, ამ მოტივის გარეშე, თანადგომას არ შეიძლება ეწოდოს ზნეობრივი საქციელი. ზნეობრივი ქცევა სხვა არა არის რა, თუ არა პიროვნების შინაგანი კატეგორიული იმპერატივი, შინაგანი პოზიცია, რომლის მამოძრავებელი ძალაა სიკეთე და თანადგომა, სურვილი ცხოვრების ყველა სფეროში გამართლებული მოქმედებისა.

მორალურ გრძნობათა აღზრდა მოზარდში ოჯახიდან იწყება და შემდგომ სრულყოფას მის განვითარებასთან ერთად სკოლისა და საზოგადოების მეშვეობით აღწევს.

„...სპეტაკი ზნე სამიერველია ხალხის არსებობისა, სიმტკიცისა, კეთილდღეობისა და წარმატებისა“
/ი.გოგებაშვილი/

მორალური ჩვევები (ქცევები) ყალიბდება შესაბამისი ქცევათა მრავალგზის გამეორების შედეგად. ადამიანს საჭიროა ჰქონდეს არა მხოლოდ მორალური შეგნება და გრძნობები, არამედ ამ შეგნებისა და გრძნობების შესაბამისი ქცევის უნარიც. ეს უნარიც ყალიბდება თანდათანობით, ადამიანებთან ურთიერთობების პროცესში, რისი მაგალითიც მოზარდმა მშობლების, მასწავლებლების, მეგობრების და საზოგადოების სხვა წევრებისაგან უნდა აიღოს.

მოზარდის ზნეობრივი ჩამოყალიბება სკოლის, ოჯახისა და სკოლის გარეშე დაწესებულებების მეშვეობით ხდება. ამ პროცესში არსებითია პიროვნების ინტელექტუალური, ემოციური და ნებელობითი განვითარების ერთიანობა. სწორედ ამ პიროვნული მახასიათებლების განვითარება ქმნის ადამიანში პოტენციას, რომ თავისი ცხოვრების მანძილზე, საზოგადოებრივი მორალის ცვლილების კვალობაზე, აირჩიოს სწორი ორიენტაცია და შეინარჩუნოს არსებითი მორალური ფასეულობები.

დაბოლოს, ადამიანის ზნეობრივი განვითარება და სრულყოფა მთელი ცხოვრების მანძილზე წარმოებს, მაგრამ მორალური სახის ძირითადი მახასიათებლები ყალიბდება ბავშვობის, მოზარდობისა და ჭაბუკობის ასაკში. შემდგომში მიმდინარეობს არა იმდენად ახალი ზნეობრივი თვისებების შექმნა, რამდენადაც უკვე მოპოვებული ზნეობრივი ნორმების სრულყოფა ან უარყოფითი მხარეების გამოსწორება. ამის გამო

ზნეობრივ განვითარებაში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება თვითაღზრდას ან აღზრდის ხარვეზების გამოსწორებას.

ზემოთ ნათქვამიდან, შეიძლება დავასკვნათ, რომ მორალურ აღზრდაში ერთიანდება საზოგადოების განვითარების ამა თუ იმ ეტაპზე გახმოვანებული ყველა ის ძირითადი მიმართულება თუ საჭიროება, რომელიც იმ მომენტისთვის აუცილებელია იგივე საზოგადოებისა, და ზოგადად, კაცობრიობის შემდგომი განვითარებისათვის. ეს მიმართულებები შესაძლოა იყოს ეკოლოგიური აღზრდა და განათლება, სამოქალაქო აღზრდა და განათლება, პატრიოტული აღზრდა და განათლება, განათლება მშვიდობისათვის და ა.შ. მსოფლიო საზოგადოების განვითარების დინამიკა, საზოგადოების სხვა საჭიროებებთან ერთად, მუდმივად წინ წამოსწევს, ააქტიურებს იმ მორალურ ღირებულებებსა და ნორმებს, რომელთა განუხრელი დაცვა აუცილებელია მისივე არსებობისა და გადარჩენისათვის. მაგ., ქართული საზოგადოებისათვის მე-19 საუკუნის 60-იან წლებში, როცა საქართველო რუსეთის ბატონობის ქვეშ იყო და ქართულ სახელმწიფოებრივ ცნობიერებას, ქართულ ენასა და დამწერლობას სერიოზული საფრთხე ემუქრებოდა, დიდი ქართველი მოაზროვნეებისა და სახელმწიფოებრივი მოღვაწეების - ილია ჭავჭავაძისა და იაკობ გოგებაშვილის მიერ, ქართული ცნობიერების გადასარჩენად წინა პლანზე იყო წამოწეული საზოგადოებაში სამშობლოს ცნებისა და სამშობლოს სიყვარულის (პატრიოტული გრძნობის) გაღვივება და აღზრდა, რაც აისახებოდა კიდევ მათ თეორიულ თუ პრაქტიკულ მოღვაწეობაში. საილუსტრაციოდ მოვიტანთ ამ მიმართებით იაკობ გოგებაშვილის გამონათქვამებს:

„ჯეროვნულ, პატრიოტულ გრძნობას საგანგებო ზრუნვა, მოვლა, ყურის გდება ესაჭიროება. იგი ისეთი ნაზია, როგორც კაკლის ხე, ისეთი ღრმა, როგორც ამ კაკლის ხის ფესვები, ისეთი მაღალი, როგორც მისი წვერო, ისეთი განიერი, როგორც მისი ტოტები და ისე ნაყოფიერი, როგორც ამ კაკლის ხის კოკრები“-ი.გოგებაშვილი, რჩეული პედაგოგიური თხზულებანი, 1977, გვ.108

„ვისა ჰქვია პატრიოტი?“ სვამს კითხვას ი.გოგებაშვილი და პასუხობს: „მას, ვისაც სიცოცხლის უმთავრეს საგნად გაუხდია მშობლიური ქვეყნის ბედნიერება, ვინც თავ-გამოდებულად და შეუპოვრად ებრძვის დაუღალავად ყოველს დაბრკოლებას, რომელიც მის სამშობლო ქვეყანას წარმატების გზაზედ გადალობებია, ვისაც მთლად დაკარგულად მიაჩნია ყოველი წამი, რომელიც არ მოუხმარნია მამულის ზრუნვისათვის, ვისაც ედაგვის გული მამულის ტანჯვითა, უხარის მისი ღებნიითა, ვინც ბედნიერია მისი ბედნიერებით, უბედურია მისი უბედურებით, და ვინც მზად არის ღიმილით შესწიროს მას თავისი სიცოცხლე“ კოკრები“-ი.გოგებაშვილი, რჩეული პედაგოგიური თხზულებანი, 1977, გვ.108

ესთეტიკური აღზრდა

ესთეტიკური აღზრდისა და ამოცანების, ისევე როგორც მთელი მისი შინაარსის, განსაზღვრის მეთოდოლოგიურ დასაყრდენს ესთეტიკა წარმოადგენს. ესთეტიკა

(ბერძნული *aisthetikos* -გრძნობა, შეგრძნება) ფილოსოფიის დარგია, რომელიც არკვევს ხელოვნებისა და მშვენიერების ბუნებას, ღირებულებასა და საზრისს. როგორც მეცნიერება კი, ესთეტიკა არის მეცნიერება ადამიანის მიერ სინამდვილის ესთეტიკურად ათვისების კანონზომიერებათა შესახებ. ესთეტიკის ამ გაგებიდან გამომდინარე, ესთეტიკური აღზრდა არის „პიროვნების ესთეტიკური გემოვნებისა და იდეალების ჩამოყალიბების სისტემა, სინამდვილის ესთეტიკური აღქმისა და მხატვრული შემოქმედების უნარის გამომუშავების მიზანმიმართული, კანონზომიერი პროცესი, რომელიც მიმდინარეობს ორგანიზებულ გარემოში. ამიტომ იგი ყოველმხრივ განვითარებული ადამიანის აღზრდის აუცილებელი შემადგენელი ნაწილია. ესთეტიკური აღზრდის გარეშე შეუძლებელია სრულფასოვანი პიროვნების მომზადება, რომელსაც შეეძლება სინამდვილის სწორად შემეცნება და მისი გამოყენება-გარდაქმნა ადამიანისა და საზოგადოების საკეთილდღეოდ. ესთეტიკურად ჩამოუყალიბებული პიროვნებისათვის კი შეუძლებელია სინამდვილის სრულად აღქმა და გაგება, მისი შემეცნება, ამიტომაც სწორედ იგი ყოველმხრივი აღზრდის აუცილებელი შემადგენელი ნაწილი.

ესთეტიკური აღზრდის მიზანია სინამდვილის - ბუნების, საზოგადოებრივი ცხოვრების, სოციალური ურთიერთობის, აზროვნების, ხელოვნების მრავალფეროვანი დარგების მშვენიერი მხარეების დანახვისა და განცდის და მათი გაგების უნარის ჩამოყალიბება და განვითარება ბავშვებსა და მოზარდებში, სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ესთეტიკური კულტურის ჩამოყალიბება.

ესთეტიკური აღზრდის მიზანი თავის განვრცობას კონკრეტულ ამოცანებში პოულობს. ესთეტიკური აღზრდის ამოცანებია:

- ესთეტიკური შეგნების ფორმირება - მხატვრული განსწავლულობა, მოვლენების და ფაქტების, ადამიანური ცხოვრების და მთლიანად სამყაროს ესთეტიკური აღქმა, წარსულის კულტურული მემკვიდრეობის ათვისება და შედარება თანამედროვე მიღწევებთან;
- ესთეტიკური გძნობების ფორმირება - ემოციურ-გრძნობელობითი გამოძახილი მშვენიერსა და მახინჯზე, ამაღლებულსა და მდაბიურზე და ა.შ. ამასთანავე, საკუთარი გრძნობების მართვის უნარი;
- ესთეტიკური ქცევისა და მოქმედების უნარ-ჩვევები - საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში ესთეტიკურად მოქმედების უნარი.
- ხელოვნების ნაწარმოებების განცდისა და გაგების უნარის ჩამოყალიბება, ბუნების მშვენიერების შეგრძნება, საზოგადოებრივი ცხოვრების მშვენიერი მხარეების დანახვა, შრომის ესთეტიკის აღქმა და ესთეტიკური ქცევისა და მოქმედების უნარ-ჩვევები;

აღსანიშნავია, რომ ესთეტიკური აღზრდის ამოცანები და საშუალებები ხშირად ემთხვევიან ერთმანეთს. მაგალითად, ესთეტიკური აღზრდის ერთ-ერთ საუკეთესო

საშუალებას ხელოვნების დარგები - კინო, დრამატული თეატრი, ოპერა, მუსიკალური ნაწარმოებები, სახვითი ხელოვნება და სხვა წარმოადგენს. ყველაფერი ეს ხელს უწყობს ესთეტიკური გემოვნებისა და მხატვრულ-შემეცნებითი უნარის ჩამოყალიბება-განვითარებას. მაგრამ ხელოვნების ნაწარმოებების განცდისა და გაგების უნარის ჩამოყალიბება ესთეტიკური აღზრდის ამოცანათაგანია.

აქ ხაზი უნდა გავუსვათ ერთ გარემოებას, ხშირად შეიძლება მოვისმინოთ თითქოს სინამდვილის მშვენიერ მხარეებს ადამიანი მხოლოდ განიცდის და რაც შეეხება მის გაგებას, ეს თითქოს მშვენიერების ფარგლებს გარეთაა. ესთეტიკურის ამგვარად გაგება, ყოველ შემთხვევაში პედაგოგიური პოზიციიდან მაინც, ცალმხრივია. ერთია განიცდიდე და ემოციურ სიამოვნებას გგვრიდეს ხელოვნების ესა თუ ის დარგი, მაგალითად, ბეთჰოვენის მეხუთე სიმფონია, მაგრამ ამ განცდის სისრულისათვის აუცილებელია მისი შინაარსის გაგება, რომლის ელემენტების კონსტრუქცია და მხატვრობის მხატვრული დონე ჰქმნის სილამაზეს.

იგივე ითქმის მხატვრულ ლიტერატურაზედაც. მხატვრული ლიტერატურა ხელს უწყობს ესთეტიკური გემოვნების, მშვენიერების განცდისა და გაგების უნარის ჩამოყალიბებას, მაგრამ მხატვრული ლიტერატურის ამგვარად გამოყენების შესაძლებლობის ფორმირება, თავის მხრივ, ესთეტიკური აღზრდის ამოცანაა.

დაახლოებით იგივე ითქმის გარემომცველი გარემოს, პირადი ჰიგიენის თუ შრომის პროცესის შესახებ, როგორც ესთეტიკური აღზრდის საშუალებებზე, ბუნების უმშვენიერესი მხარეების შეგრძნების, მისი გაგების და მხატვრულ სახეებში წარმოდგენის უნარის ჩამოყალიბება ესთეტიკური აღზრდის ამოცანაა, მაგრამ ამავე დროს თვით ბუნების ეს მშვენიერი მხარეები გვევლინებიან მისივე დანახვისა და გაგების საუკეთესო საშუალებად.

„ჭეშმარიტი ცხოვრება არ არსებობს ხელოვნების გარეშე“-/ევრიპიდე/

„ზომიერება ნამდვილი ღმერთია, და ვინც მას მიაგნო, ამ ქვეყნადაც ცხოვნებულია“/მ.ჯავახიშვილი/

შრომითი აღზრდა

შრომა ადამიანის შეგნებული, მიზანმიმართული საქმიანობაა საკუთარი მატერიალური და სულიერი მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლად. იგი ადამიანის ცხოვრების აუცილებელი პირობაა, საზოგადოების განვითარების საფუძველია. შრომის საშუალებით შექმნა ადამიანმა ის სულიერი და მატერიალური კულტურა, რომლის გარეშე თანამედროვე ცხოვრება წარმოდგენილად მიგვაჩნია. სწორედ ამიტომ, პედაგოგიკის, როგორც აღზრდის მეცნიერების პრომლემატიკაში, პიროვნების შრომისადმი დამოკიდებულების, შრომითი ჩვევების გამომუშავების საკითხები, სერიოზულ ყურადღებას იპყრობს.

როგორც ამ თავის დასაწყისში აღვნიშნეთ, პიროვნების შრომითი მომზადების საკითხის დასმა კაპიტალიზმის ეპოქის პედაგოგიკაში მოხდა. მისი პროგრესული

წარმომადგენლები, რუსო,ოუენი, პესტალოცი, კომენსკი, დისტერვეგი, უმინსკი, გოგებაშვილი და სხვები ხაზგასმით მიუთითებდნენ შრომის უდიდეს აღმზრდელობით მნიშვნელობაზე პიროვნების ფორმირების პროცესში და გვთავაზობდნენ სწავლებისა და შრომის შეერთების სხვადასხვა ნიმუშს. ამ პერიოდიდან მოყოლებული, პიროვნების ჰარმონიული აღზრდის იდეას, ცალკე კომპონენტად დაემატა შრომითი აღზრდა. შრომითი აღზრდისადმი ამგვარი ყურადღების მიპყრობას უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა პედაგოგიკური აზროვნების ისტორიაში. მით უფრო, რომ აღზრდის ვერც ერთი შემადგენელი ნაწილი, იქნება ის გონებრივი თუ ზნეობრივი, ესთეტიკური თუ ფიზიკური, ვერ განხორციელდება მოზარდის შრომითი აქტივობის გარეშე. და რაც უფრო მთავარია, ადამიანის თავად შრომისადმი დამოკიდებულება და შრომითი მოვალეობა, მისი ერთ-ერთი ზნეობრივი მახასიათებელია, რაც იმაზე მიგვანიშნებს, რომ პიროვნების ზნეობრივი აღზრდა ვერაფრით ვერ განხორციელდება შრომითი ჩვევების გამომუშავების, შრომითი მოვალეობის აღზრდის გარეშე. ამ თვალსაზრისით, თამამად შეიძლება ითქვას, რომ შრომითი აღზრდა, მისი შედეგის არსიდან გამომდინარე, ზნეობრივი აღზრდის შინაარსში თავსდება. შრომითი აღზრდის ცალკე გამოყოფა, ალბათ, იმ ფაქტორითაა გამართლებული, რომ მისი რაციონალური წარმართვა ისევე საჭიროებს იმ სპეციალური მიზნისა და ამოცანების, განხორციელების გზებისა და მეთოდების შესწავლას, როგორც ჰარმონიული აღზრდის რომელიმე სხვა შემადგენელი ნაწილი. ამასთან, განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს, რომ, თუ ჰარმონიული აღზრდის სხვა შემადგენელი ნაწილების დიფერენციაცია შესაძლებელია ფიზიკური და სულიერი აღზრდის ნიშნის მიხედვით, შრომითი აღზრდის მკვეთრად მიკუთვნება რომელიმე მათგანისათვის შეუძლებელია, რადგან შრომითი აღზრდა გულისხმობს ადამიანში გონებრივი და ფიზიკური შრომითი ჩვევების ფორმირებას, ასევე შრომის ესთეტიკის განცდას, და შრომის მოვალეობის შეგნებას (ზნეობრივი აღზრდა). მაშასადამე, სრულიად ნათელია, რომ შრომა ადამიანისათვის განსაკუთრებული ფენომენია და იგი სპეციალურ შესწავლას საჭიროებს.

შრომითი აღზრდა წარმოადგენს ადამიანის შრომითი საქმიანობისათვის მომზადების მიზანმიმართულ, კანონზომიერ პროცესს, რომელიც მიმდინარეობს ორგანიზებულ გარემოში. შრომითი აღზრდა მიზნად ისახავს შრომისმოყვარეობის გრძნობის, ფიზიკური და გონებრივი შრომითი საქმიანობისათვის მზადყოფნის ჩვევების ფორმირებას, შრომისათვის პრაქტიკულ და ფსიქოლოგიურ მომზადებას.

ბავშვის შრომითი აღზრდა ოჯახიდან იწყება, მაგრამ შრომა ბავშვისათვის სისტემატურ და სავალდებულო ხასიათს სასკოლო ასაკიდან იღებს. სწავლა მოსწავლის შრომის ძირითადი სახეა. სწორედ ამიტომ შრომითი აღზრდა მოსწავლეთა სწავლა -აღზრდის მთლიანი პროცესის განუყოფელი ნაწილია და, ზოგადად, ამ პროცესის კანონზომიერებით არის განპირობებული. სწავლის პროცესში მოსწავლეს უხდება სხვადასხვა სახის დავალების შესრულება, დისციპლინის დაცვა, სისტემატიური, ყოველდღიური მუშაობა, რაც მისთვის განსაკუთრებულ სირთულეს წარმოადგენს.

„სწავლა თამაში როდია, არამედ სერიოზული შრომაა, და ეს შრომა ბავშვს უნდა შეუყვარდეს“ - ამბობს კ.დ. უშინსკი. ფიზიკური და გონებრივი შრომითი ჩვევების ფორმირება წარმატებით მაშინ მიმდინარეობს, როცა შრომითი საქმიანობა თავისი შინაარსით სწავლებას უკავშირდება. ამიტომ მოსწავლეთა შრომითი აღზრდის ძირითადი პირობას წარმოადგენს მათი მრავალმხრივი შრომითი საქმიანობის დაქვემდებარება სასწავლო- სააღმზრდელო პროცესის ამოცანებთან. სწორედ ეს იგულისხმება სწავლისა და შრომის შეერთების ზოგადპედაგოგიკურ საფუძველში.

გამომდინარე აქედან, შრომითი აღზრდის ძირითადი ამოცანებია : შრომის როლისა და მნიშვნელობის გაცნობიერება მოზარდი თაობის მიერ; შრომისათვის მოზარდის ფსიქოლოგიური მომზადება; სხვადასხვა ასაკის შესაბამისი შრომის სახეების მიზანმიმართული შერჩევა გონებრივი და ფიზიკური შრომის უნარის გასავითარებლად; შრომისადმი დადებითი დამოკიდებულების ჩამოყალიბება; სხვადასხვა სასწავლო ციკლის (ჰუმანიტარული, საბუნებისმეტყველო, სამხედრო-ფიზკულტურული) საგნების მიხედვით მოზარდის შრომითი საქმიანობის განსაზღვრა და განხორციელება ყოველგვარი შრომითი უნარ-ჩვევების ფორმირებისათვის; სპეციალური შრომითი დისციპლინის შემოღება; შრომითი კულტურის განვითარება და სხვ.

როგორც ზევით აღვნიშნეთ, შრომა ბავშვისათვის ოჯახში იწყება, როდესაც იგი თამაშობს. მას თამაშის პროცესში უხდება სხვადასხვა სათამაშოს აწყობა, სათამაშოების მოვლა, შენახვა და შეკეთება. ამავე დროს ოჯახიდანვე იწყება ბავშვის ჩართვა საყოფაცხოვრებო შრომაში, როდესაც მას უფროსები ავალებენ მარტივ, მისთვის დასაძლევ ქმედებებს. შემდგომში, სწავლის დაწყებასთან ერთად, შრომითი ვალდებულებების წრე ფართოვდება და ბავშვისაგან სერიოზულ ძალისხმევას მოითხოვს. იმისათვის, რომ შრომამ თანდათანობით მიიღოს ნებაყოფლობითი ხასიათი და არ გახდეს ბავშვისათვის იძულება, პროფესორ ს.სიგუას აზრით, საჭიროა მოზარდის შრომის პროცესში დაცული იქნეს შემდეგი ძირითადი პედაგოგიური პრინციპები :

- შრომა თავისი ხასიათით, შინაარსით, ხანგრძლივობითა და სირთულით უნდა შეესაბამებოდეს ბავშვის ასაკობრივ თავისებურებებსა და მის შესაძლებლობის დონეს, შრომა არ უნდა იყოს მძიმე და მომქანცველი;
- შრომა, რომელსაც ბავშვი ეწევა, მრავალმხრივი და მრავალფეროვანი უნდა იყოს. ამავე დროს მტკიცედ უნდა იქნას დაცული თანამიმდევრობა და შრომის სხვადასხვა სახის ისეთი მონაცვლეობა, რომელიც ემყარება ადვილიდან უფრო რთულზე გადასვლის წესს;
- შრომა-საქმიანობას სისტემატიური ხასიათი უნდა ჰქონდეს; ბავშვი ყოველდღე უნდა ეწეოდეს განსაზღვრული სახის შრომას. შრომის უნარისა და ჩვევების გამომუშავება, შრომის ჩვევებად ქცევა მხოლოდ სისტემატიური ვარჯიშის გზით შეიძლება;

- შრომას შემოქმედებითი ხასიათი უნდა ჰქონდეს. ბავშვს ისეთი შრომითი დავალება უნდა ეძლეოდეს, რომელიც მოითხოვს ტექნიკური და ორგანიზაციული საკითხების გადაწყვეტას, თეორიული ცოდნის პრაქტიკულად გამოყენებას;
- შრომაში მტკიცედ უნდა იქნეს დაცული შეგნებულობის პრინციპი იმ მხრივაც, რომ ბავშვს უნდა ესმოდეს, რა მნიშვნელობა აქვს მის შრომას საზოგადოებისათვის, მისი მეგობრებისათვის, პირადად მისთვის. ბავშვი უნდა ხედავდეს თავისი შრომის ნაყოფს და მის გამოყენებას;
- შრომაში ბავშვს ხელმძღვანელობა და დახმარება უნდა გაეწიოს; ფართოდ უნდა იქნეს გამოყენებული წახალისების და, აგრეთვე, საჭიროების მიხედვით, იძულების ზომები.

ბუნებრივია, ამ პედაგოგიური მოთხოვნების დაცვა აღზრდის პროცესში აღმზრდელების მხრიდან სერიოზულ ცოდნასა და გამოცდილებას მოითხოვს. სწორედ ამიტომ, ამ საქმეს სკოლა, ოჯახი და საზოგადოება ერთობლივი ძალისხმევით უნდა ახორციელებდეს.

დასასრულ, უნდა აღვნიშნოთ, რომ ჰარმონიული აღზრდის ყველა შემდგენელ ნაწილს, გონებრივს, ზნეობრივს, ესთეტიკურს, ფიზიკურს და შრომითს თანაბარი მნიშვნელობა აქვს პიროვნების განვითარებისათვის და არც ერთი მათგანის უპირატესობაზე საუბარი არ შეიძლება. ამასთან, ჰარმონიული აღზრდის შემადგენელი ნაწილების - გონებრივი, ზნეობრივი, ესთეტიკური, ფიზიკური და შრომითი აღზრდა - განხორციელება შეუძლებელია იზოლირებულად, მათი ერთმანეთთან კავშირის გარეშე. ისინი არათუ არ არსებობენ ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად, არამედ ერთ მთლიანობას ქმნიან პიროვნების ჰარმონიული აღზრდის პროცესში. თითოეული შემადგენელი ნაწილი ემსახურება არა მხოლოდ ადამიანის რომელიმე სპეციფიკური მხარის განვითარებას, არამედ მთლიანი პიროვნების ჩამოყალიბებას, მისი ყველა ძალისა და შესაძლებლობათა ყოველმხრივ განვითარებას.

კითხვები გამეორებისათვის:

რა არის აღზრდის მიზანი;

რითაა განპირობებული აღზრდის მიზანი;

როგორია აღზრდის მიზანი მონათმფლობელურ საზოგადოებაში;

როგორია აღზრდის მიზანი ფეოდალურ საზოგადოებაში;

როგორია აღზრდის მიზანი აღორძინების ეპოქაში;

როგორია აღზრდის მიზანი კაპიტალისტურ საზოგადოებაში;

რას ნიშნავს გონებრივი აღზრდა;

რას ნიშნავს ესთეტიკური აღზრდა;

რას ნიშნავს ზნეობრივი აღზრდა;

რას ნიშნავს ფიზიკური აღზრდა;

რას ნიშნავს შრომითი აღზრდა;

გამოყენებული ლიტერატურა:

1.პედაგოგიკა, თბილისი, 1969წ.

2.ი.გოგობაშვილი, რჩეული პედაგოგიური თხზულებანი, 1977წ.